

Anna Zellma

Podstawy programowe nauki religii wobec edukacji regionalnej

Studia Warmińskie 38, 295-309

2001

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

PODSTAWY PROGRAMOWE NAUKI RELIGII WOBEC EDUKACJI REGIONALNEJ

Treść: — Wstęp. — I. Specyfika edukacji regionalnej. — II. Struktura „Podstawy programowej nauki religii”. — III. Charakterystyczne cechy i założenia „Podstawy programowej nauki religii”. — IV. Merytoryczne aspekty „Podstawy programowej nauki religii”. — V. Integracja treści nauczania religii i edukacji regionalnej. Zakończenie. — Zusammenfassung.

WSTĘP

Przemiany edukacyjne dokonujące się w polskiej szkole ukierunkowane są na integrację treści kształcenia. Zakłada się przy tym konieczność zachowania właściwej proporcji między przekazem informacji a rozwijaniem umiejętności i wychowaniem, z równoczesnym dążeniem do integracji nauczania i wychowania. Przyjęte założenia wskazują również na potrzebę realizacji w toku różnych przedmiotów nauczania ścieżki edukacyjnej: edukacja regionalna — dziedzictwo kulturowe w regionie, która jest traktowana we współczesnej szkole jako proces dydaktyczno-wychowawczy, pozwalający na korelację treści nauczania wielu przedmiotów, jak również na udzielanie wychowankom pomocy w kształtowaniu tożsamości regionalnej i więzi z „małą ojczyzną” oraz formowanie dojrzałej osobowości, „zakorzenionej” w środowisku lokalnym.

Tak określony wymóg stawia nowe zadania przed nauką religii, która jest wezwana do przeniknięcia na obszar kultury oraz nawiązania dialogu z innymi dziedzinami wiedzy¹. Jednym z tych zadań jest włączenie się w realizację edukacji regionalnej. Powstaje więc pytanie o to, jakie miejsce zajmuje edukacja regionalna w podstawach programowych nauki religii. Chcąc jednak odpowiedzieć na tak postawiony problem, należy najpierw ukazać specyfikę edukacji regionalnej, a następnie poddać analizie „Podstawy programowe nauki religii”, wskazując kolejno na jej charakterystyczne cechy i założenia oraz merytoryczne aspekty. Dopiero w tym kontekście można podjąć zagadnienie integracji programu nauki religii i edukacji regionalnej.

¹ DOK 73.

I. SPECYFIKA EDUKACJI REGIONALNEJ

Edukacja regionalna nierozzerwalnie związana jest z renesansem regionalizmu, w którym podkreśla się dynamiczny rozwój i wzbogacanie wartości tkwiących we własnym środowisku, ożywienie kultury regionalnej, będącej wyrazem bogactwa życia społecznego konkretnej wspólnoty lokalnej oraz potrzebę kształtowania poczucia własnej tożsamości i zakorzenienia. W tym kontekście edukacja regionalna jawi się jako ogół procesów dydaktyczno-wychowawczych, ukierunkowanych zarówno na przekaz regionalnego dziedzictwa kulturowego, jak i na udzielanie pomocy młodym osobom w modelowaniu poczucia własnej tożsamości regionalnej jako postawy zaangażowania się w funkcjonowanie własnego środowiska oraz autentycznego otwarcia się na inne społeczności oraz kultury. Zmierza ona do zachowania ciągłości kulturowej grupy, wspólnoty społeczności lokalnej i społeczeństwa. Tak określona edukacja regionalna jawi się jako część składowa całego procesu edukacyjnego, realizowanego przez różne podmioty odpowiedzialne za integralne wychowanie młodego pokolenia, przy czym szczególną rolę mają do spełnienia: rodzina, szkoła, Kościół, placówki kulturalne i środki społecznego przekazu.

Fundamentalny program dla edukacji regionalnej stanowią założenia programowe zawarte w opublikowanym przez Ministerstwo Edukacji Narodowej dokumencie „Dziedzictwo kulturowe w regionie”². Podkreśla się tu wyraźnie, że edukacja regionalna powinna zmierzać do tego, by w toku podejmowanych regionalnych treści nauczania i wychowania integrować postawy regionalizmu i uniwersalizmu, jak również przeciwstawiać się konfliktom społecznym, narodowościowym, religijnym, a jednocześnie uczyć wzajemnego poszanowania i tolerancji. W tym procesie dydaktyczno-wychowawczym znaczące jest, zdaniem autorów dokumentu, przeciwstawianie się tendencjom separatystycznym i przywracanie obecności wartościom tradycyjnym i ponadczasowym, z równoczesnym przygotowaniem do godnego udziału w życiu jednoczącej się Europy. Tak ujęte założenia programowe edukacji regionalnej wskazują na istotę podejmowanego we współczesnej szkole kształcenia, które winno być pozbawione prymatu jakiejś grupy dominującej i umożliwiać przejście od prywatności, regionalności do tego, co narodowe i ogólnoludzkie. Obok tego autorzy dokumentu akcentują fundamentalne znaczenie wartości uniwersalnych, takich, jak: sprawiedliwość, prawda, piękno, dobro, z równoczesnym przekładaniem tych pojęć na zagadnienia bliskie młodemu człowiekowi i z odwoływaniem się do jego naturalnego otoczenia. Dzięki temu wskazywane wartości nie są nic nie znaczącymi ogólnikami, lecz konkretnymi, bliskimi młodemu człowiekowi wartościami³.

Autorzy założeń programowych edukacji regionalnej wskazują na potrzebę permanentnej realizacji edukacji regionalnej, począwszy od przedszkola, przez kolejne etapy edukacji szkolnej, aż do edukacji dorosłych. Znaczące są tu takie elementy, jak: konsekwentny i systematyczny ciąg działań edukacyjnych, za-

² J. Angiel, Dziedzictwo kulturowe w regionie. Założenia programowe, *Geografia w szkole*, 69: 1996, nr 2, s. 77.

³ P. Petrykowski, O edukacji regionalnej, *Wychowanie na co dzień* 7–8(1997), s. 22–26.

spokajanie naturalnej ciekawości dziecka dotyczącej świata poprzez poznawanie najbliższego, a później systematycznie rozszerzanego środowiska społecznego, kulturowego i przyrodniczego, sprzyjanie bezpośredniemu poznawaniu środowiska, regionu, umożliwianie bezpośredniego kontaktu z wytworami kultury, sztuki, techniki, obserwowanie zjawisk i procesów zachodzących w najbliższym otoczeniu oraz wszechstronne wykorzystanie możliwości środowiska, regionu w różnych formach i metodach pracy, instytucji, osób, zasobów kulturowych, przyrodniczych, cywilizacyjnych. Ważne jest, by problematyka ta nie przybrała tylko charakteru odrębnego bloku wiedzy, osobnej dziedziny nauczania o charakterze encyklopedycznym.

Realizując założenia edukacji regionalnej, należy pamiętać o kształtowaniu wartości i postaw związanych z kulturą wspólnoty lokalnej, tożsamością kultury regionalnej, patriotyzmie. Pomocna może tu okazać się nie tylko znajomość założeń programowych zawartych w dokumencie „Dziedzictwo kulturowe w regionie”, ale i wskazań zawartych w podstawach programowych kształcenia ogólnego.

II. STRUKTURA „PODSTAWY PROGRAMOWEJ NAUKI RELIGII”

Dostrzegając dezaktualizację ramowego programu katechizacji w zakresie szkoły podstawowej i średniej z roku 1971, wysunięto postulaty odnośnie nowego programu, akcentując przy tym potrzebę opracowania podstawy programowej o charakterze ewangelizacyjnym i uwzględniającej nowe zagrożenia wiary, zwłaszcza ze strony konsumizmu i sekt religijnych⁴. Zauważono również potrzebę dostosowania treści zawartych w tym dokumencie do miejsca nauczania religii, jakim jest poddana reformie szkoła, w której przywraca się priorytet wychowaniu i wskazuje na potrzebę korelacji przekazywanych treści oraz wymóg włączenia tego programu do szerszej działalności katechetycznej, obejmującej także katechezę pozaszkolną.

Uwzględniając wyżej wymienione postulaty, Komisja Wychowania Katolickiego działająca przy Konferencji Episkopatu Polski opracowała „Podstawę programową nauki religii dla szkół ponadpodstawowych, gimnazjów i szkół ponadpodstawowych”⁵. Dokument ten został opublikowany w 1999 roku i ma charakter studyjny, a obecnie trwają prace nad nową „Podstawą programową katechezy Kościoła katolickiego”, która, jak stwierdzają jej autorzy, w zasadniczych elementach strukturalnych i merytorycznych będzie nawiązywała do opracowanej w 1999 roku „Podstawy programowej nauki religii”.

Punktem odniesienia dla konstrukcji struktury wyżej wymienionego dokumentu są wypracowane w ramach reformy szkolnictwa etapy edukacji. Tym samym w systematycznej szkolnej edukacji katechetycznej wyodrębnia się: sześćioletnią

⁴ P. Tomasiak, *Nauczanie religii w publicznym liceum ogólnokształcącym wobec założeń programowych polskiej szkoły*, Warszawa 1998, s. 254–255.

⁵ Autorzy podstawy programowej użyli określenia „szkół ponadpodstawowych” analogicznie do dokumentu Ministra Edukacji Narodowej traktującego o podstawie programowej kształcenia ogólnego w szkołach ponadgimnazjalnych. Określenie to należy jednak rozumieć w znaczeniu „szkół ponadgimnazjalne”.

szkołę podstawową z wewnętrznym podziałem na naukę religii w toku kształcenia zintegrowanego⁶ i w klasach IV–VI; gimnazjum i szkołę ponadgimnazjalną. W tak skonstruowanej podstawie programowej uwzględnia się więc poszczególne etapy edukacji⁷.

Istotnym brakiem jest pominięcie katechezy dzieci przedszkolnych i niezauważenie różnorodności szkół średnich, czyli 3-letnich liceów sprofilowanych, 2-letnich szkół zawodowych i 2-letnich liceów uzupełniających dla absolwentów szkół zawodowych, którzy chcą kontynuować edukację i uzyskać pełne średnie wykształcenie⁸.

Analizując „Podstawę programową nauki religii” można zauważyć, że struktura tego dokumentu jest logiczna i spójna. Po omówieniu bowiem celów edukacyjnych, zadań katechezy i treści zamierzonych na danym etapie nauczania wymienia się zamierzone osiągnięcia uczniów, a następnie wskazuje na przedmioty i ścieżki edukacyjne, które umożliwiają korelację nauki religii z innymi przedmiotami kształcenia w szkole. I tak na etapie szkoły podstawowej wymienia się język polski, historię i społeczeństwo, sztukę (plastykę, muzykę), przyrodę, z uwzględnieniem treści, jakie powinny być podejmowane w integrowaniu nauki religii z innymi dziedzinami wiedzy. Dopiero w tym kontekście omawia się zagadnienia, jakie należy podejmować w korelacji nauki religii ze ścieżkami edukacyjnymi⁹.

W tym kontekście warto podkreślić, że autorzy podstawy programowej wskazują na potrzebę korelacji nauki religii ze ścieżkami edukacyjnymi, wśród których znaczące miejsce zajmuje ścieżka edukacyjna: edukacja regionalna — dziedzictwo kulturowe w regionie. Tak określona ścieżka edukacyjna jest wyodrębniona we wszystkich etapach edukacji, z wyjątkiem nauczania zintegrowanego i szkoły ponadpodstawowej, co koresponduje z „Podstawą programową kształcenia ogólnego”¹⁰. W klasach I–III i w szkole średniej nie przewiduje się bowiem odrębnych ścieżek edukacyjnych, zakładając przy tym, że poszczególne treści zawarte w ścieżkach edukacyjnych powinny być uwzględnione w ramach przedmiotów humanistycznych, jak również w programie wychowawczym szkoły.

⁶ Cechą charakterystyczną kształcenia zintegrowanego jest brak podziału na dyscypliny akademickie. Kształcenie polega na łagodnym przejściu od wychowania przedszkolnego do edukacji prowadzonej w systemie szkolnym. Nieliczne przedmioty są zintegrowane w bloki edukacyjne, a jedynie lekcja religii jest wyodrębniona w planie nauczania.

⁷ P. Tomasiak, Szanse i zagrożenia nauki religii w zreformowanej szkole, *Kat* 44: 2000, nr 1, s. 11.

⁸ Opracowanie etapów edukacji nie było możliwe w chwili redagowania podstawy programowej, gdyż w Ministerstwie Edukacji Narodowej trwały prace nad opracowaniem podstawy programowej dla tych etapów edukacji. Autorzy „Podstawy programowej nauki religii dla szkół podstawowych, gimnazjów i szkół średnich” zakładają jednak opracowanie tych etapów edukacji w przygotowywanej podstawie programowej kształcenia katechetycznego.

⁹ Podstawa programowa nauki religii dla szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadpodstawowych, w: Konferencja Episkopatu Polski. Komisja Wychowania Katolickiego, Podstawa programowa oraz program nauki religii dla szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadpodstawowych, Poznań 1999, s. 12–33.

¹⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego. Załącznik nr 1. Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla sześciolletnich szkół podstawowych i gimnazjów, Dz.U. 1999 nr 14, poz. 129; Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego. Załącznik nr 2. Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół ponadpodstawowych, Dz.U. 1999 nr 14, poz. 129.

III. CHARAKTERYSTYCZNE CECHY I ZAŁOŻENIA „PODSTAWY PROGRAMOWEJ NAUKI RELIGII”

„Podstawa programowa nauki religii” z roku 1999 w całości uwzględnia zadania szkoły w zakresie nauczania, kształcenia umiejętności i wychowania, jakie przedstawiono w „Podstawie programowej obowiązujących przedmiotów ogólnokształcących”¹¹. Zakłada ona jako szczególną cechę nauczania religii w szkole wezwanie do przeniknięcia na obszar kultury oraz wejście w relacje z innymi dziedzinami wiedzy. Katecheza realizowana w szkole jest bowiem oryginalną formą posługi słowa, uobecniająca Ewangelię w systematycznym i krytycznym osobistym procesie przyswojenia kultury (DOK 73). [...] *Przekazuje [ona] dynamiczny zarys Ewangelii oraz stara się „nawiązywać do pozostałych dziedzin nauki i wykształcenia, w tym [...] celu, by Ewangelia docierała do umysłu uczniów właśnie na samym terenie ich nauki i by cała ich kultura została zharmonizowana w blaskach światła wiary”* (DOK 73).

Analizując „Podstawę programowa nauki religii”, można zauważyć, że autorzy tego dokumentu przejawiają wielką troskę o ucznia, który traktowany jest jako podmiot interakcji katechetycznych, co sprawia, że zwracają szczególną uwagę na takie zagadnienia, które zakładają harmonijny i integralny rozwój osoby. Uczeń jest tu postrzegany jako człowiek będący w drodze stawania się, poddający siebie refleksji, potrzebujący pomocy. Z tego względu proponuje się ulokowanie orędzia chrześcijańskiego w kontekście ludzkiego doświadczenia i udzielanie katechizowanemu pomocy w rozumieniu sensu ich życia oraz sensu działania Boga w świecie¹². Obok tych tak istotnych założeń w „Podstawie programowej nauki religii uwidoczniła się zgodność ze wskazaniem zawartymi w „Dyrektorium Ogólnym o Katechizacji” odnośnie natury (DOK 73), celu i zadań katechezy (DOK 62, 66, 80–87), jej źródeł, jak również w zakresie relacji do katechezy parafialnej. Wskazuje się bowiem w „Podstawie programowej nauki religii” na konieczność całorocznego cyklu spotkań katechetycznych odbywanych w parafii przed I Komunią św. i sakramentem bierzmowania. Istotne jest również stwierdzenie, że należy uwzględniać stan religijny uczniów oraz świadomość zanikania jednolitej religijnej społeczności. Fakt ten implikuje potrzebę ujęcia nauki religii jako „istotnego momentu w procesie ewangelizacji”. W ten sposób dokument potwierdza postulaty zawarte w „Dyrektorium Ogólnym o Katechizacji” (DOK 63–65, 67). Z kolei *jako źródło treści uznaje się Słowo Boże zawarte w Piśmie Świętym, Tradycji, medytowane i coraz głębiej rozumiane za pośrednictwem Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, celebrowane w liturgii, jaśniające w życiu Kościoła przede wszystkim w świadect-*

¹¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 15 lutego 1999 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego. Załącznik nr 1. Podstawa programowa, jw., poz. 129; Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego. Załącznik nr 2. Podstawa programowa, jw., poz. 129.

¹² J. S z p e t, U progu reformy szkolnej — nowy program nauki religii, w: W poszukiwaniu kształtu katechezy. Księga pamiątkowa ku czci księdza Profesora Edwarda Lazarowicza, red. B. K l a u s, Tarnów 2000, s. 65–66.

*wie chrześcijan, pogłębiane w refleksji teologicznej, ukazywane w autentycznych wartościach religijnych i moralnych*¹³.

„Podstawa programowa nauki religii” precyzuje cele i zadania każdego etapu edukacji, a także główne treści nauki religii i osiągnięcia uczniów. Ogólnie należy stwierdzić, że cele edukacyjne zawarte w „Podstawie programowej nauki religii” obejmują kompetencje, które ma uzyskać i być wyposażony uczeń po ukończeniu określonego etapu edukacji. Tak ujęte cele wskazują zatem na świadomie założone skutki, jakie zamierza się osiągnąć na określonym etapie edukacji. Z kolei zadania katechety koncentrują się wokół określonych działań świadomie zmierzających do spowodowania zamierzonych stanów osobowościowych ucznia; odpowiadają one wychowaniu różnych wymiarów wiary i je określają. Tak ujęte zadania stają się dla katechety celem, a ich wykonanie zmierza do uzyskania przez uczniów kompetencji przedmiotowych partycypujących w kompetencjach ogólnych, zwanych kluczowymi. Natomiast treści mają charakter hasłowo uporządkowanego zasobu wiadomości, który ma umożliwić lub ukształtować postawę. Z kolei osiągnięcia wskazują na hasłowo podany wynik procesu dydaktyczno-wychowawczego, który uczniowie zawdzięczają szkole, a więc stopień opanowania przez nich wiedzy i sprawności, rozwinięcia zdolności, zainteresowań i motywacji, ukształtowania przekonań i postaw. Tak ujęte osiągnięcia wymagają ze strony katechety szczegółowego rozpisania na zamierzone wiadomości i umiejętności, stosownie do poszczególnych etapów edukacji katechetycznej¹⁴.

Nauczanie religii w sześcioletniej szkole podstawowej ma odbywać się w dwóch cyklach. Pierwszy adresowany jest do uczniów klas I–III, objętych kształceniem zintegrowanym. W tym okresie nauczania, podobnie jak w programach kształcenia ogólnego, nie wyodrębnia się ścieżek edukacyjnych. Można jednak realizować założenia zawarte w dokumencie „Dziedzictwo kulturowe w regionie”, integrując je z innymi treściami. Wszystkie, wskazane przez autorów „Podstawy programowej nauki religii” cele edukacyjne korespondują z edukacją regionalną. Wymienia się tu bowiem kształtowanie umiejętności odnajdywania śladów Bożych w otaczającym świecie, kształtowanie świadomości przynależności do społeczności Kościoła, kształtowanie umiejętności włączenia się w świętowanie wiary Ludu Bożego (liturgia, rok liturgiczny, polska tradycja okresów liturgicznych).

Z tak sformułowanych celów wynikają określone zadania. Autorzy dokumentu wskazują na potrzebę uświadomienia uczniom istnienia rzeczywistości religijnej, rozwijanie postawy zaufania do Boga i odpowiedzi na Jego wezwanie, formowanie postaw życzliwości i koleżeństwa wobec rówieśników, a także podkreślają konieczność rozwijania postawy szacunku wobec rodziców i innych dorosłych oraz poszanowania otaczającego świata.

Drugi cykl nauki religii realizowanej w szkole podstawowej obejmuje klasy IV–VI. W tym okresie nauczania zakłada się, że cele edukacyjne powinny koncentrować się wokół budzenia zainteresowania przesłaniem Bożym, otwarcia na świat wartości stanowiących fundament wszelkich międzyludzkich relacji i kształ-

¹³ Podstawa programowa nauki religii dla szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadpodstawowych, jw., s. 8.

¹⁴ J. Szpet, Co katecheta powinien wiedzieć u progu reformy, *Kat* 43: 1999, nr 9, s. 10.

towanie umiejętności symbolizowania, czynnego i radosnego włączenia się w liturgię Kościoła. Tak określone cele implikują konkretne zadania. Wymienia się tu: pobudzanie postawy otwarcia na objawiającego się Boga, motywowanie do poznania (fragmentów) Pisma Świętego i uświadamianie uczniom chrześcijańskiego dziedzictwa Polski.

Warto też zauważyć, że w tym cyklu edukacji wymienia się w „Podstawie programowej nauki religii” przedmioty i ścieżki edukacyjne, z którymi winna korelować nauka religii. I tak kolejno omawia się język polski, historię i społeczeństwo, sztukę (plastykę, muzykę) oraz przyrodę, wskazując na istotne treści, z którymi powinna korelować nauka religii oraz poszczególne w nich tematy i lektury szkolne, które stanowią miejsce dialogu interdyscyplinarnego. Następnie wskazuje się na ścieżki edukacyjne, takie jak: edukacja prozdrowotna, edukacja ekologiczna, edukacja czytelnicza i medialna, wychowanie do życia w społeczeństwie i edukacja regionalna — dziedzictwo kulturowe w regionie oraz wymienia się poszczególne zagadnienia korelujące z nauczaniem religii¹⁵. Katecheta powinien więc dokonywać umiejętnej adaptacji proponowanych treści zawartych w „Podstawie programowej nauki religii” do warunków środowiska lokalnego, potrzeb uczniów i ich możliwości percepcyjnych. Realizacja tych zadań wymaga jednak, podobnie jak w nauczaniu zintegrowanym, kreatywnej postawy katechety.

Dla podjętych w niniejszym opracowaniu zagadnień znaczące jest założenie, że zgodnie z „Podstawą programową nauki religii” opracowaną dla szkoły podstawowej, katecheta powinien korelować treści nauczania religii ze ścieżką edukacyjną: edukacja regionalna — dziedzictwo kulturowe w regionie, podejmując takie zagadnienia, jak: najbliższe otoczenie domu rodzinnego, sąsiedztwo, szkoła, elementy historii regionu i ich związki z historią i tradycją, rodziny, lokalne i regionalne tradycje, święta, obyczaje i zwyczaje oraz sylwetki osób zasłużonych dla środowiska lokalnego, regionu i kraju¹⁶. Tak sformułowane zagadnienia pozwalają nawiązywać do różnych elementów dziedzictwa kulturowego w regionie. Wymagają jednak od katechety znajomości regionu, w którym pełni posługę katechetyczną, a także postawy twórczej.

Druga część „Podstawy programowej nauki religii” koncentruje się wokół katechezy realizowanej w gimnazjum. I tak po przypomnieniu istotnych elementów charakteryzujących ten etap edukacji, dokument wskazuje na cele edukacyjne nauki religii i jej zadania, a następnie wymienia treści, jakie powinny być przekazywane w procesie katechetycznym adresowanym do uczniów gimnazjum. Wśród tych celów zamieszczono te, które posiadają istotne znaczenie dla badań nad katechetycznym wymiarem edukacji regionalnej. Są to: integrowanie doświadczenia ludzkiego wynikającego ze szczegółowych dziedzin wiedzy i wiary, rozwijanie i pogłębianie zainteresowań przeszłością Kościoła, jak również uzdolnienie do określenia własnej, chrześcijańskiej tożsamości, własnego miejsca i zadań w Kościele¹⁷. Również wśród zadań wymienia się takie, które mają istotne znaczenie dla edukacji

¹⁵ Podstawa programowa nauki religii dla szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadpodstawowych, jw., s. 13–19.

¹⁶ Tamże, s. 19.

¹⁷ Tamże, s. 22–23.

regionalnej, realizowanej w toku katechizacji. Na uwagę zasługują tu następujące zadania: *ukazywanie prawidłowego odczytywania prawa moralnego w człowieku, ułatwianie rozumienia znaczenia wspólnoty oraz sensu wnoszenia w nią własnego wkładu, [...] ukazanie znaczenia wybranych wydarzeń historycznych (najważniejszych etapów rozwoju chrześcijaństwa i Kościoła) i ich interpretacja w perspektywie Bożej ekonomii [...]*¹⁸.

Przytoczone tu cele i zadania nauki religii w gimnazjum bezpośrednio nie odnoszą się do edukacji regionalnej. Dostarczają jednak istotnych tez dla edukacji regionalnej realizowanej w katechezie. Pośrednio wskazują na fakt wzajemnej relacji pomiędzy życiem indywidualnym i we wspólnocie, jak również na przenikanie się elementów naturalnych z nadprzyrodzonymi, wymianę wartości, wzajemnego i całościowego oddziaływania życia Kościoła lokalnego i życia społeczności zamieszkującej określony region. Cele te i zadania wydają się tym samym potwierdzać w sposób jednoznaczny, że nie jest możliwe zakorzenienie w „małej ojczyźnie” bez zakorzenienia w Bogu i odwrotnie — doświadczenie swojego miejsca w odwiecznych planach Bożych pomaga katechizowanym zrozumieć przynależność do wspólnoty lokalnej i podjąć w sposób odpowiedzialny różne zadania, realizując je zgodnie z prawem moralnymi i stosownie do własnego powołania.

Podstawa programowa dla gimnazjum wskazuje również na przedmioty i ścieżki edukacyjne, które stanowią miejsce korelacji i dialogu interdyscyplinarnego. Wśród przedmiotów wymienia się: język polski, historię, wiedzę o społeczeństwie, wychowanie obywatelskie, sztukę (plastykę, muzykę), fizykę i astronomię, biologię, geografę, informatykę i etykę. Dalej wskazuje się na ścieżki edukacyjne takie, jak: edukacja filozoficzna, edukacja prozdrowotna, edukacja czytelnicza i medialna, edukacja regionalna — dziedzictwo kulturowe w regionie, edukacja europejska i kultura polska na tle tradycji śródziemnomorskiej. Znaczące jest, że „Podstawa programowa nauki religii” zakłada korelację treści katechetycznych z zagadnieniami z zakresu edukacji regionalnej¹⁹, przewidując realizację tematyki dotyczącej elementów dziejów kultury regionalnej, regionalnych tradycji, głównych zabytków przyrody i architektury w regionie. Tak ujęte elementy strukturalne nauki religii realizowanej w gimnazjum, z uwzględnieniem dialogu interdyscyplinarnego, obligują katechetę do podjęcia tematyki z zakresu edukacji regionalnej i wkomponowania jej w całą strukturę procesu katechetycznego. Dzięki temu możliwe jest przygotowanie młodych do świadomego i odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej i w życiu narodowym.

„Podstawa programowa nauki religii” dla uczniów szkoły ponadpodstawowej rozpoczyna się od wskazania zadań szkoły na tym etapie edukacji. Nawiązując do podstawy programowej obowiązkowych przedmiotów ogólnokształcących, podkreśla się kontynuację działań podjętych wcześniej, a w szczególności *stworzenie warunków sprzyjających realizacji celów życiowych uczniów, rozwojowi ich zainteresowań, pracy indywidualnej nad wybranymi dziedzinami wiedzy, uczenie analizowania i oceniania zjawisk społecznych, krytycznego podejścia do różnych aspektów*

¹⁸ Tamże, s. 23–24.

¹⁹ Tamże, s. 25–33.

*rzeczywistości, wspierania aktywnych i innowacyjnych postaw wobec świata, przygotowanie do udziału w rozwoju społeczności z pełnym szacunkiem dla wartości uniwersalnych, godności ludzkiej i jedności świata natury, ułatwienie uczestnictwa w kulturze i wspieranie rozwoju twórczości oraz przygotowanie do korzystania (i sporządzania własnego) z nowoczesnego warsztatu pracy intelektualnej*²⁰. Na tym tle autorzy „Podstawy programowej”, opracowanej dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych, wskazują na cele edukacyjne, takie jak: integrowanie orędzia chrześcijańskiego z ludzkim doświadczeniem codzienności, pomoc w przyjęciu Chrystusa jako najlepszego wzorca życia, rozwijanie umiejętności przezwycięzania zła i konfliktów w duchu zasad chrześcijańskich, pogłębienie rozumienia treści sakramentów, rozwijanie rozumienia sensu Jezusowego orędzia o nawróceniu, dostarczenie podstawowych informacji o wielkich religiach świata, uzdolnienie do samodzielnego analizowania i krytycznej refleksji nad zjawiskami zachodzącymi we współczesnym świecie i wspieranie aktywnych postaw wynikających z wiary. Dalej omawiane są zadania katechety. Stwierdza się tu, że katecheta powinien umożliwiać uczniom rozwój dojrzałej osobowości, ukazywać katechizowanym ich własne miejsce i zadania we wspólnocie Kościoła, dopomagać w rozpoznawaniu powołania życiowego, jak również ukazywać wydarzenia będące świadectwem wiary i wskazywać na moralne konsekwencje wiary.

Wymienione elementy konstytuujące zarówno jednostkę katechetyczną, jak i cały proces nauczania religii nie są przydzielone w tym dokumencie poszczególnym klasom, co upodabnia go do analogicznego dokumentu kształcenia ogólnego, opracowanego przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. W ten sposób katecheta otrzymuje ujęcie podstawy programowej z różnych stron: od strony celów i zadań, od strony treści, a także od strony ucznia, z pominięciem wskazówek metodycznych. W „Podstawie programowej nauki religii” bardzo wyraźnie ukazane są zadania nauczyciela-katechety. Wymienia się tu z jednej strony konieczność realizowania zadań wychowawczych szkoły, z drugiej zaś konieczność uwzględniania zadań wynikających ze specyfiki przedmiotu, jakim jest realizowana w środowisku szkolnym katecheza. Do tych powinności katechety należy: *odkrywanie i otwieranie uczniów na objawiającego się Boga, rozwijanie w uczniach wrażliwości sumienia, pomoc w odczytywaniu i interpretacji doświadczenia, kształtowanie i formowanie postaw chrześcijańskich wynikających z zasad ewangelicznych i budowanie postaw świętowania wiary.*

Istotnym *novum* „Podstawy programowej nauki religii” jest zwrócenie uwagi na potrzebę korelacji²¹ treści katechetycznych z zagadnieniami podejmowanymi w to-

²⁰ Zarządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 maja 1997 r. w sprawie podstaw programowych obowiązkowych przedmiotów ogólnokształcących, Dz.Urz. MEN 1997 nr 5, poz. 23; Zarządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 maja 1997 r. w sprawie podstaw programowych obowiązkowych przedmiotów ogólnokształcących. Załącznik do zarządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 maja 1997, Dz.Urz. MEN 1997 nr 5, poz. 23; Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego. Załącznik nr 2, Podstawa programowa, jw., poz. 129.

²¹ Korelacja stanowi współzależność lub wzajemne powiązanie. W sensie dydaktycznym korelacja oznacza działanie organizacyjne nauczyciela, zmierzające do synchronizacji zbliżonych do siebie treści z różnych dziedzin poznawczych. Podstawowym celem tych czynności jest dokonanie integracji wiedzy w określonej dziedzinie, czyli utworzenia całości maksymalnie spójnej, co ma zasadnicze znaczenie dla

ku innych przedmiotów kształcenia w szkole i ścieżkami edukacyjnymi. Stwierdza się wyraźnie, że tak ujęta korelacja nauki religii stanowi podjęcie wymogów Kościoła, zawartych w „Dyrektorium Ogólnym o Katechizacji” nr 73 oraz odpowiedź na jeden z postulatów wprowadzanej reformy edukacji, wskazujący na potrzebę integrowania różnych dziedzin wiedzy tak, aby realizowały potrzeby rozwojowe dzieci i młodzieży. Korelacja ta ma pomóc młodemu człowiekowi w całościowym ujmowaniu wiedzy i wykorzystywaniu jej w swym codziennym życiu²². W tak ujętym procesie katechetycznym *nie wystarcza skoncentrowanie się na przedmiocie głównym. Reforma systemu edukacji oraz „Dyrektorium Ogólne o Katechizacji” zakładają, jako przedmiot działań nauczyciela religii w szkole, integralny rozwój osoby. Wymaga to więc przemyślenia sposobów i miejsc korelacji, dialogu interdyscyplinarnego, nawiązania relacji z pozostałymi dziedzinami nauki i wychowania, by dynamiczny zacyzn Ewangelii został przekazany uczniom w ramach ich nauki i dzięki temu nauka religii dawała podstawy, umacniała, rozwijała i uzupełniała działanie wychowawcze szkoły. Mimo iż nauka religii nie będzie formalnie związana z żadnym przedmiotem czy blokiem edukacyjnym, winna znaleźć powiązanie z innymi przedmiotami, stosownie do poziomu w ramach kształcenia zintegrowanego, blokowego ścieżek edukacyjnych oraz zgodnie z programem wychowawczym szkoły*²³.

Z perspektywy edukacji regionalnej znaczące jest założenie, w którym autorzy „Podstawy programowej nauki religii” wskazują na potrzebę korelacji nauki religii ze ścieżkami edukacyjnymi. Chodzi tu głównie o ścieżkę edukacyjną: edukacja regionalna — dziedzictwo kulturowe w regionie, która jest wyodrębniona na wszystkich etapach edukacji. Takie ujęcie koresponduje z „Podstawą programową kształcenia ogólnego” i jest wyrazem ukierunkowania katechezy na dialog interdyscyplinarny, a tym samym umożliwia podejmowanie w toku katechizacji różnych zagadnień i ich korelację z orędziem ewangelicznym.

W kontekście wyżej ukazanych cech charakterystycznych „Podstawy programowej nauki religii” i zawartych w niej założeń należy stwierdzić, że szczegól-

kształcenia pełnej osobowości człowieka i przyszłościowej wizji chrześcijan w świecie. Korelacja jest, więc środkiem, a integracja jednym z podstawowych celów kształcenia. W odniesieniu do nauki religii można wskazywać na dwie płaszczyzny korelacji. Pierwsza polega na wewnętrznej integracji różnych aspektów nauczania religii (katechezy biblijnej, doktrynalnej, moralnej, liturgicznej, egzystencjalnej). Druga, wynikająca z faktu obecności katechezy w szkole jako przedmiotu nauczania szkolnego, obejmuje korelację nauki religii z takimi przedmiotami, jak: język polski, historia, biologia, geografia, fizyka i astronomia, wiedza o społeczeństwie, sztuka (plastyka, muzyka), informatyka, a także korelację ze ścieżkami edukacyjnymi, wśród których wyodrębnia się edukację filozoficzną, edukację prozdrowotną, edukację czytelnictwa i medialną, edukację regionalną — dziedzictwo kulturowe w regionie, kulturę polską na tle tradycji śródziemnomorskiej. W kontekście edukacji regionalnej realizowanej w katechezie znaczący jest ten drugi rodzaj korelacji. Stąd w tym znaczeniu używa się tego terminu, przyjmując przy tym, że w korelacji chodzi o wzajemną zależność między prawdą Objawioną, a terażniejszym doświadczeniem człowieka. Ludzka egzystencja i chrześcijańskie orędzie znajdują się, bowiem do siebie w relacji współzależności, czyli w korelacji. Dlatego trzeba dążyć w katechezie do tego, aby doszło do takiego zetknięcia się z sobą treści wiary z doświadczeniem ludzkim, tak by one mogły się wzajemnie przenikać i oświetlać. Szerzej na temat korelacji w kontekście katechetycznym pisze R. M u r a w s k i, Katecheza korelacji, *Communio* 3: 1983, nr 1, s. 89–106 i C. R o g o w s k i, Koncepcje katechetyczne po Soborze Watykańskim II, Lublin 1997, s. 91–141.

²² Podstawa programowa nauki religii dla szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadpodstawowych, jw., s. 10.

²³ J. S z p e t, Tworzenie programu religii, *Kat* 43: 1999, nr 3, s. 7.

ną cechą nauczania religii w szkole jest wezwanie *dialogu z kulturą i wejście w relacje z innymi dziedzinami wiedzy. W ten sposób możliwe staje się uobecnianie Ewangelii w systematycznym i krytycznym osobistym procesie przyswojenia kultury i przekazywanie jej dynamicznego zaczynu Ewangelii tak, by Ewangelia docierała do umysłu uczniów i by cała ich kultura została zharmonizowana w blaskach światła wiary* (DOK 73).

IV. MERYTORYCZNE ASPEKTY „PODSTAWY PROGRAMOWEJ NAUKI RELIGII”

W każdym etapie edukacji katechetycznej zaplanowano określone treści. Stanowią one podstawę merytoryczną i wskazują na specyfikę programową katechizacji. Zdaniem autorów „Podstawy programowej nauki religii” katecheta, świadomy celów i zadań, powinien realizować określone treści, jakie zaplanowano na poszczególne etapy i cykle edukacji katechetycznej.

W katechezie adresowanej do uczniów klas I–III ważne są następujące treści: *W życiu spotykamy kochającego Boga; Bóg do nas mówi — zaprasza do przyjaźni, jest zawsze blisko człowieka, obdarza łaską rok liturgiczny — jego świętowanie, aktualizacja i źródło wiedzy o zbawieniu*²⁴. Zasadnym jest, zatem stwierdzenie, że tak sformułowane treści obligują katechetę do korelacji przekazywanego orędzia z wartościami, jakich nośnikiem jest region, w którym ma miejsce katecheza. Realizacja tych treści pozwala na poznanie nie tylko własnego regionu, ale i Kościoła lokalnego, związków łączących tradycję rodzinną z tradycją wspólnoty eklezjalnej oraz umożliwia dostrzeganie obecności Boga w życiu wspólnoty regionalnej i działania Jego łaski w życiu każdego człowieka. W ten sposób następuje również kształtowanie postawy szacunku wobec rodziców i dorosłych. Przy czym katecheta powinien podejmować takie zagadnienia, jak: najbliższe otoczenie domu rodzinnego, sąsiedztwo, szkoła, elementy historii regionu i ich związki z historią i tradycją rodziny, lokalne i regionalne tradycje, święta, obyczaje i zwyczaje oraz sylwetki osób zasłużonych dla środowiska lokalnego, regionu i kraju²⁵. Tak sformułowane zagadnienia pozwalają nawiązywać do różnych elementów dziedzictwa kulturowego w regionie. Wymagają jednak od katechety znajomości regionu, w którym pełni posługę katechetyczną, a także postawy twórczej. Stąd widać wyraźnie, że wskazane treści są bardzo ogólne i o szerokim zakresie znaczeniowym. Katecheta powinien więc, zachowując właściwą proporcję między integralnym przekazem treści a rozwijaniem umiejętności i wychowaniem do poszanowania dziedzictwa kulturowego w regionie, wkomponować te zagadnienia w całą strukturę procesu katechetycznego.

Z kolei wśród treści zaplanowanych do realizacji w klasach IV–VI szkoły podstawowej wymienia się: *biblijny obraz Boga, Jeden, Trójosobowy Bóg — autorzytet Boga, Bóg jest Miłością — w Jego dłoniach jesteśmy bezpieczni, dekalog*

²⁴ Podstawa programowa nauki religii dla szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadpodstawowych, jw., s. 12.

²⁵ Tamże, s. 19.

wyrazem troski Boga o szczęście człowieka. Podejmowanie wezwań — wymagań, sakrament pojednania spotkaniem z przebaczącym Bogiem, Eucharystia źródłem i szczytem życia ludzkiego, Jezus Bóg i człowiek, Zmartwychwstanie źródłem chrześcijańskiej nadziei, obecność i sposoby działania Ducha Świętego w Kościele, chrzest — nowe narodziny, modlitwa otwarciem się na przyjaźń Boga, odpowiedzialność uczniów Chrystusa, chrześcijanin wobec konfliktów i trudności, a także dziedzictwo kultury chrześcijańskiej. Realizacja tych treści pozwala katechizowanym na rozumienie istoty wartości, dokonywanie wyborów i umiejętność hierarchizacji w zakresie podstawowym, stosowanie w codziennym życiu zasad ewangelicznych, samodzielne, świadome formowanie własnych poglądów, wyborów i postaw, a także rozumienie symboliki liturgicznej, czynne i zaangażowane uczestnictwo w liturgii, czynne uczestnictwo w życiu Kościoła, zwłaszcza parafii i odczytywanie znaczeń.

W podobnej konwencji utrzymane są treści zaplanowane w gimnazjum. Znaczące są tu takie zagadnienia, jak: *człowiek wobec pytań o sens i cel życia*, [...] *człowiek otwarty na Boga — gotowość przyjęcia Bożych przykazań*, *Kościół — jego istota, tajemnica, zadania, wymiary, horyzonty wolności jako wartość; zagrożenia i zniewolenia, granice, istota prawdy — fundamentalnej wartości w ludzkim życiu, poszukiwanie jedności chrześcijan*. *Ekumenizm*, [...] *świętowanie: czas dla Boga, czas dla człowieka*, [...] *życie jest darem, poszanowanie godności ludzkiej, świat i życie ludzkie w zderzeniu z nauką, znaczenie pracy w życiu człowieka i społeczeństwa, otwartość na działanie Ducha Świętego*, [...] *rozwój chrześcijaństwa, momenty zwrotne w historii chrześcijaństwa od pierwszych wieków do współczesności*²⁶. W wyniku realizacji tak sformułowanych treści katechizowani powinni osiągnąć przede wszystkim umiejętność wykorzystania zdobytej wiedzy religijnej w sytuacjach doświadczeń życiowych; rozwiązywania sytuacji, problemów egzystencjalnych jak również odznaczać się umiejętnym i rzeczowym argumentowaniem osobistych przekonań w optyce chrześcijańskiej oraz poszanowania poglądów innych ludzi. Znaczące jest również samodzielne dokonywanie wyborów i hierarchizowanie wartości, a także aktywny udział w życiu Kościoła²⁷. Tak sformułowane treści i zamierzone osiągnięcia wymagają uszczegółowienia i odniesienia do konkretnego środowiska, w którym żyją katechizowani. Oznacza to, że katecheta powinien nawiązywać do historii Kościoła lokalnego, do tradycji i zwyczajów regionalnych związanych z życiem Kościoła, do innych wspólnot i kościołów chrześcijańskich rozwijających się na terenie diecezji czy miejscowości. Ważne jest również wskazywanie na potrzebę troski o „małą ojczyznę” i budowania w niej ładu społecznego na fundamencie wartości chrześcijańskich. Wiele zależy zatem od katechety, od jego zaangażowania w życie regionu.

W podstawie programowej dla szkół ponadpodstawowych proponuje się podejmowanie takich zagadnień, jak: autorytet Boga, wzorce osobowe, sakramenty, przebaczenie i zadośćuczynienie, elementy dojrzałej osobowości, wewnętrzny rozwój człowieka, wartości tkwiące w innych religiach i ich relacje do chrześcijaństwa, powołanie świeckich w świecie, moralność w sferze życia gospodarczego

²⁶ Tamże, s. 23–24.

²⁷ Tamże, s. 24–25.

i politycznego, wydarzenia nowożytnej i najnowszej historii Kościoła, nauka społeczna Kościoła, inspirującą chrześcijańską aktywność, a także problematykę małżeństwa i rodzicielstwa, ukazując ją w kontekście zamysłu Bożego i nauki Kościoła. W tak ujętych treściach wkomponowane są aspekty wychowawcze, takie jak: zaangażowanie w liturgię, otwarcie na Boga, który jest źródłem siły i działania, permanentne i dynamiczne poznawanie Boga, odpowiedzialność za podejmowane decyzje i wybory, umiejętność odczytywania powołania życiowego i przygotowanie do jego realizacji.

Warto jeszcze raz podkreślić, że w podstawie programowej opracowanej dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych nie wyodrębnia się przedmiotów i ścieżek edukacyjnych, z którymi koreluje katecheza, lecz jedynie stwierdza, że należy korelować treści przekazywane w procesie katechetycznym w nauczaniem innych przedmiotów. Oznacza to, że sam katecheta powinien podjąć decyzję odnośnie przedmiotów, zagadnień i lektur szkolnych, które stanowią miejsce korelacji i dialogu interdyscyplinarnego²⁸.

V. INTEGRACJA TREŚCI NAUCZANIA RELIGII I EDUKACJI REGIONALNEJ

Realizowany w świetle „Podstawy programowej nauki religii dla szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadpodstawowych” proces kształcenia religijnego jest nie tylko istotnym elementem dialogu interdyscyplinarnego, ale i znaczącym środowiskiem dla wychowania integralnego. W ten sposób nauczanie religii stwarza podstawy dla działań edukacyjnych szkoły i je uzupełnia.

Istotnym, a zarazem naturalnym miejscem korelacji nauczania religii z innymi przedmiotami świeckimi jest edukacja regionalna. Dziedzictwo kulturowe regionów, ujmowane we wszystkich jego płaszczyznach, prowadzi zawsze do spotkania z wiarą, pomaga w odkrywaniu dynamiki charakterystycznych dla konkretnej wspólnoty regionalnej postaw i zachowań wynikających z wiary, ukazuje związki człowieka z kulturą regionalną oraz relacje występujące pomiędzy społecznością regionalną, tworzoną przez nią kulturą a życiem Kościoła. Tym samym edukacja regionalna, która z natury swojej jest ukierunkowana na przekaz regionalnego dziedzictwa kulturowego i kształtowanie postaw zakorzenionych w „małej ojczyźnie” ma charakter katechetyczny. Przy czym nauka religii powinna pomagać uczniom w odkrywaniu wartości, jakich nośnikiem jest regionalne dziedzictwo kulturowe i w postrzeganiu związków występujących pomiędzy kulturą regionalną a wiarą i postawami religijnymi człowieka.

Podejmowanie w toku katechezy treści z zakresu regionalnego dziedzictwa kulturowego i korelowanie ich z orędziem ewangelicznym pomaga uniknąć jednostronności w odczytywaniu charakterystycznych dla konkretnego regionu dóbr kulturowych i ich znaczenia dla integralnego rozwoju osobowości człowieka.

²⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego. Załącznik nr 2, Podstawa programowa, jw., poz. 129.

Ważne jest tu również udzielanie katechizowanym pomocy w odkrywaniu własnego miejsca w społeczności regionalnej, kształtowaniu poczucia „zakorzenienia” we wspólnocie lokalnej i eklezjalnej.

Integrowanie nauki religii z zagadnieniami z zakresu edukacji regionalnej ukonkretnia się w toku zaznajamiania uczniów z tradycjami regionalnymi związanymi z rokiem liturgicznym, dziejami parafii i diecezji, osobowością świętych związanych z danym regionem, charakterystyczna dla regionu sztuka i muzyką sakralną oraz różnymi formami apostołatu, jakie były podejmowane w regionie na przestrzeni dziejów. Obok tego nie mniej istotne jest zapoznanie katechizowanych z symbolami religijnymi charakterystycznymi dla konkretnej wspólnoty regionalnej.

W nauczaniu religii istotnym elementem treściowym integrującym treści katechetyczne z edukacją regionalną jest odniesienie do tradycji rodzinnych, parafialnych, regionalnych w zakresie celebrowania świąt roku liturgicznego. Chodzi tu o ukazanie znaczenia wynikających z wiary zachowań religijnych i tradycji regionalnych.

Również problem „małej ojczyzny” i charakterystycznego dla niej dziedzictwa stwarza możliwość zintegrowania z nauką religii. Ważne jest tu nie tylko ukazanie ziemi, dziedzictwa w jego wymiarze materialnym, ale i wskazanie na tworzone przez człowieka dobra duchowe. Należy przy tym zwrócić szczególną uwagę na niezbywalną część tego dziedzictwa, jaką jest wiara i Bóg. Dobra kulturowe, charakterystyczne dla konkretnej „małej ojczyzny”, pozwalają poznać Boga i jego działanie pośród rzeczywistości doczesnej, czerpać z nich inspiracje do kształtowania i zmiany środowiska lokalnego poprzez zmianę samego siebie.

W tym kontekście warto wskazywać na pojęcie biblijne „małej ojczyzny” i „dziedzictwa”, a przy tym uświadamiać uczniom, że „mała ojczyzna” jest nie tylko częścią składową dużej Ojczyzny czy ojczyzn, ale tym miejscem, w którym Bóg postawił człowieka i wyznaczył mu określone, osobowe i wspólnotowe, zadania. Obok tak ukierunkowanych treści należy bezpośrednio odnosić „małą ojczyznę” do rzeczywistości nadprzyrodzonej, nazywanej „Niebieską Ojczyzną”.

W integracji nauki religii z treściami z zakresu edukacji regionalnej ważna jest również interpretacja dziedzictwa kulturowego w świetle wiary. Pozwala ona poznać konkretne dobra kulturowe nie tylko jako twórczy wysiłek człowieka, ale także postrzegać je w kategoriach daru otrzymanego od Boga. Pomaga to w kształtowaniu postawy wdzięczności, która może stać się dodatkowym impulsem do aktywizacji katechizowanych.

Zasadne jest zatem stwierdzenie, że sformułowane w „Podstawie programowej nauki religii” cele i zadania, a także treści obligują katechetę do korelacji przekazywanego orędzia z wartościami, jakich nośnikiem jest region, w którym ma miejsce konkretny proces katechetyczny. Ich realizacja pozwala na poznanie nie tylko własnego regionu, ale i Kościoła lokalnego, związków łączących tradycję rodzinną z tradycją wspólnoty eklezjalnej oraz umożliwia dostrzeganie obecności Boga w życiu wspólnoty regionalnej i działania Jego łaski w życiu każdego człowieka, wdrażanie do poszanowania regionalnego dziedzictwa kulturowego i zaangażowanie się na rzecz regionu.

ZAKOŃCZENIE

Opracowanie podjętego w niniejszym artykule problemu wykazuje bardzo wyraźnie, że w „Podstawie programowej nauki religii dla szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadpodstawowych” zwraca się szczególną uwagę na potrzebę dialogu katechezy z innymi dziedzinami wiedzy, w tym także z kulturą regionalną. Wskazuje się przy tym na potrzebę integracji założeń edukacji regionalnej z zagadnieniami katechetycznymi. Tylko w ten sposób można wspierać katechizowanych w integralnym rozwoju osobowości i pomagać w odkrywaniu tożsamości regionalnej, która stanowi podstawę dla kształtowania tożsamości ludzkiej i chrześcijańskiej.

Integrowanie treści nauki religii z zagadnieniami z zakresu edukacji regionalnej ukonkretnia się w toku zaznajamiania uczniów z regionalnym dziedzictwem kulturowym, ujmowanym nie tylko w wymiarze materialnym, ale i duchowym. Wymaga to podejmowania zagadnień traktujących o tradycjach regionalnych związanych z rokiem liturgicznym, celebrowaniem wydarzeń rodzinnych, dziejami parafii, diecezji, regionu.

Wskazana możliwość integracji orędzia katechetycznego z zagadnieniami z zakresu edukacji regionalnej jest również wyzwaniem dla katechetów. Stąd też autorzy „Podstawy programowej nauki religii” zwracają szczególną uwagę na konieczność podejmowania przez katechetów nowych inicjatyw i przejawiania aktywności w zakresie edukacji regionalnej. Chodzi tu zwłaszcza o otwarcie się katechetów na problemy kultury regionalnej i dostrzeganie ich jako *locus catecheticus*, a następnie integrowanie ich z orędziem katechetycznym. Wówczas można mówić o kształceniu katechetycznym adresowanym do konkretnego człowieka, żyjącego w określonej społeczności lokalnej i ukierunkowanym na udzielanie mu pomocy w osiągnięciu dojrzałości osobowej oraz w integrowaniu wiary z codzienną egzystencją.

PROGRAMMATISCHE GRUNDLAGEN DES FACHES RELIGION IM HINBLICK AUF DEN REGIONALUNTERRICHT

ZUSAMMENFASSUNG

Im vorliegenden Artikel wurde nach einer Antwort auf die Frage gesucht: Welchen Platz nimmt der Regionalunterricht in den programmatischen Grundlagen des Faches Religion ein. Die Lösung dieses so gestellten Problems erforderte eingangs eine Darstellung der Eigenart des Regionalunterrichts und dann eine Analyse der „Programmatischen Grundlagen des Faches Religion in Grundschulen, Gymnasien und Mittelschulen“, über die Aufzeigung in Folge ihrer charakteristischen Merkmale und Voraussetzungen sowie ihrer grundlegenden Probleme. Erst in diesem Kontext konnte die Frage der Integration der Religionslehre und des Regionalunterrichts aufgenommen werden. Die Gesamtheit der Probleme wurde mit Feststellungen bereichert, die sich in den katechetischen Unterlagen sowie in der Schrift des Bildungsministeriums „Kulturerbe in der Region“ befinden.